

מִי יֵם הַיָּם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

תשרי תשפ"ו

מדיני ראש השנה

גליון 565

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

ללמוד הפיוטים

◀ כל מי שיכול, צריך להקדיש זמן ללמוד את פירוש הפיוטים, כדי שיוכל להתפלל בכוונה ראויה ("מטה אפרים" סי' תקפ"א סעיף נ"ח).

הכנות ליו"ט

◀ יש להכין את הנרות מערב יום טוב לצורך ליל שני, משום שאסור לשפף את הנרות ולהחליקן ביום טוב, שזהו תולדה של ממחק (ע"י משנ"ב סי' תקי"ד סק"ח).

ראש השנה

קידוש

◀ מעשה באחד שעשה קידוש בליל ראש השנה, ואמר נוסח של שלוש רגלים, ובאמצע אמר "את יום הזכרון הזה", וסיים "מקדש ישראל והזמנים". ופסקו הרבנים שליט"א שלא יצא, משום שנוסח הברכה שתקנו חז"ל הוא "ודברך אמת וכו' מלך על כל הארץ וכו'", והוא משנה ממטבע שתקנו חכמים. (וע"ע ספר "מטה אפרים" שגם כתב שבכה"ג לא יצא משום שלא הזכיר בסיום הברכה "ויום הזכרון". וקצת משמע מדבריו ש"מלך על כל הארץ" לא מעכב בדעבד).

חיוב "שמחה" בראש השנה

◀ מבואר במשנ"ב (סי' תקצ"ז סעיף א') שיש מצות "ושמחת בחגך" בראש השנה, ומ"מ אף שבכל יום טוב יש לשתות כוס יין (ע"י "ביאור הלכה" סו"ס תקצ"ט), לא שמענו שמקפידים בראש השנה לשתות כוס יין (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

שכח "יעלה ויבא"

◀ שכח "יעלה ויבא" בסעודות של ראש השנה ביום אינו חוזר כיון ד"י"א שמתור לצום (משנ"ב סי' קפ"ח ס"ק י"ט). בלילה, כיון שחייב לאכול (כמבואר שם סי' תקצ"ז סק"ז), לכ"ע חוזר ("מנחת שלמה" ח"ב סי' א' אות כ"ז וקונטרס "מבית לוי" בשם בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

מדיני תקיעת שופר

העומדים בחוץ

◀ מצוי מאוד בזמננו שבשעת תקיעת שופר עומדים מחוץ לבית הכנסת עם ילדים כדי לשמוע קול שופר. ובמקומות שבת הכנסת נמצא במקלט, צריך מאוד להזהר לשמוע קול השופר עצמו, כי נפסק בשו"ע (סי' תקפ"ז) ובמשנ"ב (שם) שהתוקע בתוך מרתף, וכו"ג כל מקום שהוא תחת הקרקע, וקול התקיעה מתערב עם קול הברה – העומדים בחוץ לא יצאו.

תקוע תרועה קצרה

◀ **שאלה:** בתקיעות של תשרי"ת או תר"ת עשה תרועה של ג' נקודות ונפסק, האם מספיק לחזור ולעשות תרועה חדשה?
תשובה: בשו"ע (סי' תקצ"ז סעיף ג') יש ב' דעות מהו שיעור תרועה, ולפי דעה הראשונה שיעור תרועה הוא ג' כוחות, ע"י שם. וא"כ בנדי"ד מעיקר הדין יצא, אמנם לכתחילה חוששין לדעה שנייה לעשות תרועה של ט' כוחות (משנ"ב ס"ק י"ב). ולכן לא מספיק לתקוע תרועה שלימה פעם שניה, דנמצא שעשה פעמיים תרועה שנחשב להפסק (שו"ע שם סעיף ה', ומשנ"ב סי' תקפ"ח ס"ק ח'), ולכן עליו לחזור על כל השורה, ותוקע עוד פעם מתקיעה ראשונה.

חסרה תקיעה באמצע

◀ **שאלה:** לאחר שגמרו את כל שלושים התקיעות, העירו כמה מהשומעים שבתשרי"ת השני, הבעל תוקע עשה רק תקיעה אחת בין השני לשלישי, מה עליו לעשות?
תשובה: נמצא שחסר תשרי"ת אחד, לכן יש לחזור ולתקוע עוד פעם אחת תשרי"ת, ואין זה מעכב מה שעשה תשרי"ת ותשרי"ת באמצע, העיקר שלא להפסיק באמצע תשרי"ת עצמו.

שמיעת תקיעות שופר באמצע שמו"ע

◀ מי שנמצא באמצע שמו"ע של מוסף, והשי"ץ כבר תוקע, יפסיק וישמע התקיעות, ואין בזה חשש הפסק, וגם יוצא בזה ידי חובתו (שו"ת אגרות משה" או"ח ח"א סי' קע"ג).

הפסיד חלק מתקיעות דמעומד

◀ מי שהלך לצרכיו בשעה שתקע השי"ץ תקיעות דמעומד, אינו צריך להשלים אח"כ, כי תקיעות אלו נתקנו לציבור ולא ליחיד (ע"י "חזון איש" או"ח סי' קל"ז ס"ק ד'). ומ"מ נהגו לשמוע ק' קולות. ועוד, היות

לע"נ

הרב גרשון מאיר בן ר' שלמה אינגבר ז"ל
נלב"ע ט"ז בניסן תשפ"ה

לע"נ

מרת גילה זהבה בת הג"ר מרדכי וינגרטן ע"ה
נלב"ע כ"ו בכסלו תשפ"ה

ערב ראש השנה

תענית

◀ נוהגים להתענות בערב ראש השנה עד חצות, ולכתחילה עד אחר מנחה, כדי שיוכל לומר "ענינו" בתפילה, והשי"ץ אינו אומר "ענינו", ואין צריך לקבל התענית. (שו"ע סי' תקפ"א ומשנ"ב שם).

"תחנון" ו"למנצח"

◀ אין נופלים על פניהם בערב ראש השנה בתפילה, אבל נופלים על פניהם באשמורת בסליחות (שו"ע סי' תקפ"א ג'), ואף שנמשכות הסליחות כל היום, כיון שרוב פעמים רגילים לסיים קודם עלות השחר, תקנו ליפול אף אם אירע פעם אחת שממשיך על היום (משנ"ב שם). ולמעשה בישיבות נוהגים לומר תחנון אפילו רוב פעמים זה ביום (כן משמע ב"מטה אפרים" וכ"כ ב"אשי ישראל" פרק מ"ה הערה ס"ח, בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל). כמו כן כשחל ראש השנה ביום שני אין אומרים "יהי רצון" לאחר קריאת התורה ("לוח א"י").

"ק-ל ארך אפים"

◀ **שאלה:** השנה שחל ראש השנה ביום שני, האם מדלגים גם על "ק-ל ארך אפים", שלפני קריאת התורה?
תשובה: בערב ראש השנה אומרים "ק-ל ארך אפים", אע"פ שאין אומרים תחנון, כי הכלל הוא שביום שאומרים "למנצח" אומרים גם "ק-ל ארך אפים" (משנ"ב סי' קל"א ס"ק ל"ה, ו"לוח לארץ ישראל" וע"י ספר "מהרי"ל מנהגים" שאומרים "למנצח" בערב ר"ה דשי"ד יום צרה משום התענית).

סליחות של ערב ראש השנה לאחר שחרית

◀ **שאלה:** יש מקומות שמתפללים שחרית ותיקין בערב ראש השנה ואח"כ מתפללים סליחות, האם יאמרו תחנון בסליחות?
תשובה: כתב השו"ע (סי' תקפ"א סעיף ג'), אין נופלים פניהם בערב ראש השנה בתפילה, אע"פ שנופלים על פניהם באשמורת בסליחות. וכתב המשנ"ב (סי' כ"ב), אפילו נמשכו סליחות ביום, משום שרוב פעמים רגילים לסיים קודם עלות השחר תיקנו ליפול אף אם אירע פעם אחת שממשיך על היום, ע"י שם.
לפי"ד בנדי"ד, שמתחיל רק אחר השחרית שכבר הפסיקו לומר תחנון משום יו"ט, גם בסליחות לא יאמר, שאין זה המשך של הלילה.

בקשת סליחה

◀ "וישים כל אדם על לבו לשוב בכל לבו, ומכ"ש בעבירות שבין אדם לחברו, ולא ימתין עד ערב יום הכיפורים לבקש מחילה מחברו, אלא יקדים עצמו למצוה" ("חיי אדם" כלל קל"ח סעיף ה').
וכל היום יעסוק בתורה ובמצוות וכו', ואל יסח דעתו כל היום מתשובה (שם). וע"י ספר "הליכות שלמה" (מועדים פרק ראשון הערה 35), שהגרש"ז איערבאד זצ"ל הרבה משעות היום בערי"ה וכו' עסק באמירת תהילים בהתעוררות רבה, וגם לבני הבית הצעירים כשהבחין בער"ה שמתעסקים בדברים של מה בכך, היה אומר בתוכחה, איך יתכן לבטל הזמן בשעות הללו, כשעומדים לפני יום הדין והמשפט על כל מעשי השנה שחלפה, וכן נגזרים על כל אחד גזירות למאורעות השנה הבאה, איך לא יחוש האדם להתחנן בשעות אלו ולרצות פני המלך בתפילה ולהתכונן למשפטו בעריכת חשבון נפש על כל מעשיו ודרכיו במשך השנה שחלפה. וע"ע ספר "ערוך השולחן" (סי' תקפ"א י"ג) שיש להרבות בזכויות בערב ראש השנה.

מנחה בער"ה

◀ "בערב ראש השנה נכנסים להתפלל מנחה בביהכ"נ בעוד היום גדול, כדי להתפלל מנחה בכוונה רבה, ומאריכין קצת מאחר שהיא מנחה אחרונה בצאת השנה, והקדמת תפילה טרם בא יום הגדול ("מטה אפרים" סי' תק"א נ"ז).

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א'-ה'):

אחה"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

שיש כמה שיטות אם עושים בנשימה אחת או בשתי נשימות, על כן יש לשמוע עוד לי קולות.

”אשר יצר” ותהילים בין התקיעות

◀ מותר לברך ברכת ”אשר יצר” לפני גמר התקיעות דמעות ואי”ז הפסק, **מנחת יצחק** ח”ד סי’ מ”ד, ”שבת הלוי” ח”ז סי’ ע”ט). וכן מי שגמר שמו”ע של לחש יכול לומר תהילים (”ארחות רבינו” ח”ב ע”מ קצ”א שכן נהג בעל ה”קהילות יעקב” צ”ל, והגר”ש אלישיב צ”ל).

לומר לאביו מה להתפלל

◀ **שאלה:** המתפלל ליד אביו שהוא זקן, וצריך לומר לו מה להתפלל (ולא מספיק להראותו בפנים), האם מותר גם באמצע תקיעות דמעות?

תשובה: איתא בשו”ע (סי’ תקצ”ב ג’) לא ישיח לא התוקע ולא הציבור בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעות, אבל מענין התקיעות והתפילות לא נחשב הפסק. וכן כל סוגי התפילות לא נחשבות כהפסק. וכן לעזור לאביו בענין התפילה נודא נחשב צורך, ומותר לומר לאביו מה להתפלל (הגר”נ קרליץ צ”ל).

חינוך

◀ **שאלה:** ילד בן תשע שנים חולה, ואינו יכול ללכת לביהכ”נ בראש השנה, מה הדין לענין תקיעת שופר?

תשובה: מצות שופר הוא חיוב על כל אחד ואחד, ולכן היות שהגיע כבר לגיל חינוך חייב עכ”פ מדרבנן לשמוע שופר, ואביו יתקע עבורו, ואם לא יכול לתקוע, יביא אחר לביתו שיתקע עבורו.

הנבא שופר לחולה בראש השנה

◀ **שאלה:** חולה שמצא בבית חולים וסיים עם חברו שיבוא בראש השנה לתקוע לו בשופר ע”י עירוב תחומין שיעשה מערב יו”ט, ובדרך לבית החולים יעבור דרך הבית של החולה לקחת את השופר לו המונח שם כדי לתקוע בו, האם אפשר לעשות כן?

תשובה: יש דין שכליו של אדם ה”ה כמו בעליהם, וכל מקום שלבעלים מותר ללכת מותר להביא את כליו לשם, וכמבואר בשו”ע (סי’ שצ”ז סעיף ג’), ולכן לבעל תוקע שעשה עירוב תחומין מותר ללכת לבקר את החולה עפ”י ההיתר של העירוב שעשה, אבל הוא לא יוכל לקחת עמו את השופר של החולה, היות שלגבי החולה השופר מחוץ לתחום, ואסור לאדם אחר לקחת חפציו לשם. וא”כ לא יכול הבעל תוקע להביא לחולה את השופר שלו, כיון שיש בזה איסור תחומין.

אולם יש לדון דאיתא בשו”ע (שם סעיף י”א) השואל כלי מחברו בערב יו”ט אפילו לא לקחו אלא בלילה, הר”ז כרגלי השואל, ומפי’ המשנ”ב אפילו שלא משך את הכלי מערב יו”ט ועדיין לאו ברשותה, מ”מ כיון שהבטיחו לשאלו, לענין עירוב נחשב כברשותו, ע”י שם. ולפי”ז כיון שהחולה כבר אמר לבעל תוקע שיקח את השופר ביו”ט שמה נחשב ברשותו מערב יו”ט, והר”ז כרגלי הבעל תוקע.

ואמנם י”ל שכאן לא נחשב הבעל תוקע כשואל, מכיון שהרי הוא מביאו לצורך הבעלים ותוקע לצורך הבעלים, ואין זה נחשב כשואל, נמצא שבין השמשות של יו”ט הוא עדיין ברשות החולה ואסור לו להביא את השופר עמו לבית החולים.

שופר של עז

◀ **שאלה:** לפני כמה שנים קנה שופר מהודר ממוכר שופרות ושילם עליו כסף רב, השנה נתן את השופר לבדיקת מומחה, ואמר שהשופר הוא של עז ולא של איל, מה הדין?

תשובה: כתוב בשו”ע (סי’ תקפ”ו סעיף א’) שופר של ראש השנה מצוותו בשל איל ובדיעבד כל השופרות כשרים, ע”י שם. ובזה ששילם מחיר מופרז משום שחשב שזה שופר מהודר, ואם היה ידע שזה רק שופר של יבדיעבד, אנו סהדי שלא היה רוצה בכך, ויכול לתבוע מקח טעות על המקח הראשון, ואפילו אם המוכר עצמו לא ידע מזה ואין באפשרותו לתבוע את בעל בית החרושת כגון שהוא כבר נפטר, אין זה נוגע לגבי הלוקח ויכול לתבוע את כל מה ששילם (ע”י שו”ע חו”מ סי’ רל”ב סעיף ג’).

כשאין מקריא

◀ מאוד יש להיזהר כשתוקעים עבור בני בית או חולים, ואין שם ”מקריא”, שלפעמים הבעל תוקע ממחר ולא מחכה לעשות נשימה, וא”כ הכל נחשב כנשימה אחת, ויש סוברים שפסול אפילו בדיעבד כמבואר בשו”ע (סי’ תקצ”ז סעיף ה’), לכן צריך להיזהר להפסיק בין התקיעות.

תקיעות שופר באמצע שמו”ע ליחיד

◀ **שאלה:** המתפלל ביחידות בבית ותוקע בשופר לעצמו, האם יכול לתקוע בתפילת מוסף באמצע שמו”ע לאחר ברכות מלכויות, זכרונות ושופרות?

תשובה: כל מה שתיקנו לתקוע בשעת הברכות במוסף הוא רק בציבור, אבל ביחיד לא תיקנו (שו”ע סי’ תקצ”ב סעיף ב’, ומשנ”ב סי”ק ו’), ויתקע לעצמו לפני שמתפלל מוסף כדי שהשטן לא יקטרק עליו בשעת תפילתו (משנ”ב סי”ק ו’).

יום שני של ראש השנה

יומא אריכתא

◀ יש לדעת שהחשש לכך שראש השנה הוא יומא אריכתא, היינו דווקא לחומרא, אבל לא לקולא. ומטעם זה מבואר בשו”ע (סי’ תק”ג)

שאין לבשל מיום טוב אחד לחברו ואפילו מיום ראשון של ראש השנה ליום שני, ע”י שם. וכן אין להביא מחזור ביום ראשון לצורך מחר, ואין להניח שתיה במקרה לצורך מחר, ואין לגלול ספר תורה ביום הראשון לצורך יום שני של ראש השנה.

ברכת ”שהחיינו” בליל שני

◀ לכתחילה יש ללבוש בגד חדש או להניח פרי חדש לאמירת ”שהחיינו” בליל שני, ואם אין לו בגד או פרי חדש, יאמר ”שהחיינו” גם בלא זה (שו”ע סי’ ת”ר סעיף ב’), וה”ה לנשים בשעת הדלקת נרות שמברכות אז ”שהחיינו” (משנ”ב סי”ק ד’).

וכן הבעל תוקע ילבש בגד חדש בשעת התקיעות ביום השני ומ”מ אף אם אין לו יברך ”שהחיינו” (למנהג בני אשכנז).

אכילת פרי חדש שברכו עליו ”שהחיינו”

◀ אשה שמדליקה נרות בליל שני בבית, ובשעת ברכת ”שהחיינו” כיוונה על פרי חדש שמונח לפניו, אם הולכת אח”כ לאכול בבית אחר, לכתחילה יש לה לקחת הפרי עמה ולאכול שם, כיון שבירכה על הפרי.

מתי אוכלים את הפרי החדש

◀ אוכלים את הפרי החדש מיד לאחר קידוש לפני נטילת ידיים לסעודה (”מטה אפרים” סי’ ת”ר סעיף ו’), ונכון להקפיד לאכול פחות מכזית, וגם לא יהא בריה, שלא להיכנס לחשש ברכה אחרונה (”מטה אפרים” שם סעיף ו’), ולאלו הנוהגים כהרמ”א (סי’ רע”א) שנטילים ידיים לפני קידוש יאכלו את הפרי החדש מיד לאחר אכילת ”המוציא”.

אולם מנהג העולם לכו”ע לאכלם לאחר המוציא.

צום גדליה

◀ מתענים למחרת ראש השנה, והוא תענית ציבור (שו”ע סי’ תר”ב סעיף א’). אדם החושש שתעניתו בצום גדליה עלולה לגרום שלא יוכל להתענות ביום הכיפורים, פליגי בזה הפוסקים יש שסוברים שיש לו להתענות בצום גדליה (”אשל אברהם מבוטשאש” סי’ תר”ב, ושו”ת ”להורות נתן” ח”ח סי’ ל”ב), ואם ביוה”כ לא יוכל להתענות נחשב לאנוס ופטור (ע”י ”שדה חמד” מערכת יוה”כ סי’ ג’ ס”ק י’).

אולם הרבה נוטים כהפוסקים, שעדיף שלא יתענה בצום גדליה, בכדי שיוכל לצום ביום הכיפורים שהוא תענית דאורייתא (שו”ת ”הלכות קטנות” ח”א סי’ ר”צ, שו”ת ”ציץ אליעזר” ח”י סי’ כ”ב. וע”ע שו”ת ”באר משה” ח”ח סי’ ל”ד שהעולם נהגו להקל ולא להתענות, ואם הכוונה לשם שמים בכדי שיכול לצום ביוה”כ אין גוערין בו). עוד יל”ד דהרבה פעמים מי שלא יכול לצום פעמיים, על כורחך שהוא חולה ופטור מלצום בצום גדליה (הגר”ח סולובייצק צ”ל).

צום גדליה מהלילה

◀ **שאלה:** מבואר בגמרא (ראש השנה י”ח). שבזמן שאין שלום מתחילים לצום מהלילה, א”כ מתי יעשו על יום טוב של ראש השנה, והרי אין תשלומים להבדלה של יו”ט יותר מיום אחד (ע”י משנ”ב סי’ רצ”ט ס”ק י”ז)?

תשובה:

- א. יבדילו בצום גדליה סמוך לשקיעה ויחזיקו את הכוס עד לאחר צאת הכוכבים וישתו (ויל”ע אם אפשר להבדיל בזמן שאסור לשתות).
- ב. אולי כיון שאסור להבדיל ביום זה נחשב היום כמו שאינו ויכול להבדיל במוצאי צום גדליה (כעין מש”כ הרא”ש תענית פ”ד סי’ מ’ בשם הבה”ג).
- ג. יכול להבדיל ולתת לקטן לשתות, וכמו בברית מילה שחל בתענית שנותנים לקטן, ואין חשש שמא יעשה כן בגדלות כיון שאין זה קבוע (שו”ע סי’ תקנ”ט סעיף ז’), ה”ה בצום גדליה שאין זה קבוע שאין שלום (ע”י ”שדי חמד” מערכה ז’ ה”א אות ט”ו).
- ד. לגבי תענית יחיד כתב הרמ”א (סי’ רצ”ט סעיף ו’) שיכול להבדיל ביו”ט לאחר פלג מנחה, אבל לגבי תענית ציבור אין עצה זו, כי לאחר שהבדיל מבעו”י חל התענית ואסור מיד לשתות את היין (משנ”ב שם סי’ כ”ב ושעה”צ סי”ק ל”ג).

”עננו” בקטן

◀ קטן שלא מתענה לא יאמר ”עננו” (דלא שייך לחנכו על אמירת ”עננו” כיון שגם בגדילתו מי שלא מתענה אינו אומר ”עננו”). אבל קטן שמתענה שעות ומתפלל מנחה לפני האכילה, אפשר לחנכו לומר ”עננו” (שו”ת ”שבת הלוי” ח”ח סי’ קל”ג).

שכח ”עננו”

◀ מעשה בש”ץ ששכח ”עננו” בחזרת הש”ץ. אם נזכר קודם שסיים ברכת ”רפאנו” לפני שאמר ”ברוך אתה ה’”, חוזר לברכת ”עננו”, ואם נזכר לאחר ”ברוך אתה ה’” אינו חוזר אלא אומר ”עננו” בשומע תפילה כיחיד. ואם גם שם כבר סיים ברכת ”שומע קולנו”, אינו חוזר כלל (שו”ע סי’ קי”ט סעיף ד’ ומשנ”ב סי”ק ט”ז).

חידה:

◀ איך יתכן אדם בריא שאכל הרבה ביום כיפור ולא עבר שום איסור אפילו לא חצי שיעור?

תשובה לחידה מגליין 564:

◀ **חידה:** ברכה קצרה מתחילה בברוך אתה... ואינה מסתיימת בברוך, ברכה ארוכה מסתיימת בברוך אתה... איזה ברכה שיש בה למעלה מ-60 מילים דינה כברכה קצרה, שמתחילה בברוך ואינה מסתיימת בברוך?

תשובה: ברכה רביעית של ברכת המזון (ע”י משנ”ב סי’ קפ”ט ס”ק ד’).